

BO'LG'USI BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI SHE'RIY ASARLAR USTIDA ISHLASH METODLARI MEKANIZMLARINI ISHLAB CHIQISH

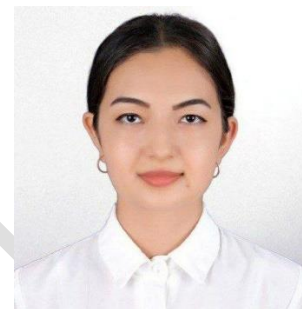
*Mullayeva Madina Kudratovna, Urganch innovatsion universiteti
stajyor-o'qituvchisi*

DEVELOPMENT OF MECHANISMS FOR METHODS OF WORKING ON POETIC WORKS FOR FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

*Mullayeva Madina Kudratovna, Urgench Innovative University
Intern-Teacher*

РАЗРАБОТКА МЕХАНИЗМОВ МЕТОДИКИ РАБОТЫ НАД ПОЭТИЧЕСКИМИ ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

*Муллаева Мадина Кудратовна, стажер-преподаватель
Ургенчского инновационного университета*

<https://orcid.org/0009-0002-9248-0736>

madinamullayeva@urgiu.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilarining she'riy asarlarni o'qitish borasidagi kasbiy kompetentligini oshirish masalalari tahlil qilingan. She'riy asarlarni o'rganishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali metod va mexanizmlarni ishlab chiqish hamda amaliyotga tatbiq etishning dolzarbligi asoslangan. Maqolada she'riy matn bilan ishlashning bosqichma-bosqich metodikasi, interfaol usullardan foydalanish va o'quvchilarda badiiy didni tarbiyalashga qaratilgan amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, she'riyat, metodika, adabiy tahlil, ifodali o'qish, badiiy idrok, estetik tarbiya, interfaol usullar, pedagogik texnologiya, lirik chekinish.

Abstract: This article analyzes the issues of improving the professional competence of future primary school teachers in teaching poetry. The relevance of developing and implementing effective methods and mechanisms in the study of poetry, taking into account the age characteristics of students, and their practical application is based on this. The article presents a step-by-step methodology for working with poetic texts, the use of interactive methods, and practical recommendations aimed at cultivating artistic taste in students.

Keywords: primary education, poetry, methodology, literary analysis, expressive reading, artistic perception, aesthetic education, interactive methods, pedagogical technology, lyrical digression.

Аннотация: В статье анализируются вопросы повышения профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов в преподавании поэзии. На этом основана актуальность разработки и внедрения эффективных методов и механизмов в изучении поэзии с учетом возрастных особенностей учащихся и их практического применения. В статье представлена пошаговая методика работы с поэтическими текстами, использование интерактивных методов, а также практические рекомендации, направленные на воспитание художественного вкуса у учащихся.

Ключевые слова: начальное образование, поэзия, методика, литературный анализ, выразительное чтение, художественное восприятие, эстетическое воспитание, интерактивные методы, педагогическая технология, лирическое отступление.

Kirish. Boshlang'ich ta'lim – o'quvchi shaxsiyatining ma'naviy va intellektual poydevorini qurishda hal qiluvchi bosqichdir. Bu davrda adabiy ta'lim, xususan, she'riyatning o'rni beqiyosdir. She'riy asarlar o'quvchilarda obrazli tafakkurni rivojlantirish, nutq madaniyatini yuksaltirish, Vatanparvarlik, tabiatga mehr, insoniy fazilatlarni shakllantirishda qudratli tarbiya vositasi bo'lib xizmat qiladi. O'zbekistonning buyuk shoirlari Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Muhammad Yusuf kabi ijodkorlarning asarlari yosh avlod qalbida milliy g'urur va estetik didni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida she'riy asarlarni o'rganish ko'pincha yuzaki yod olish darajasida qolib ketayotgani sir emas. Bu esa o'quvchilarning she'riyatga bo'lgan qiziqishini susaytirib, uning estetik va tarbiyaviy imkoniyatlaridan to'liq foydalanishga to'sqinlik qiladi. Shu bois, bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilarini she'riy matnlar bilan ishlashning zamonaviy, samarali va ilmiy asoslangan metodlari bilan qurollantirish bugungi kun pedagogikasining eng dolzarb vazifalaridan biridir.

Asosiy qism: Bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilarini she'riy asarlar bilan ishlashga tayyorlash jarayoni bir necha muhim tarkibiy qismlardan iborat bo'lishi lozim. Bu jarayon o'z ichiga nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar va ijodiy yondashuvni qamrab oladi.

1. Nazariy-metodologik asoslar:

Bo'lajak o'qituvchi, avvalo, she'riyatning tabiatini chuqur anglamog'i darkor. Bu quyidagi bilimlarni o'zlashtirishni talab etadi:

- Adabiyot nazariyasi: She'riyatning asosiy unsurlari – vazn (barmoq, aruz), qofiya, radif, turoq kabi tushunchalarni bilish. Badiiy san'atlar – tashbeh (o'xshatish), metafora (ko'chim), istiora, jonlantirish, mubolag'a kabi vositalarning she'riy matndagi o'rni va vazifasini tushunish.

- Yosh psixologiyasi: Boshlang'ich sinf o'quvchilarining (6-10 yosh) psixofiziologik xususiyatlari, idrok qilish darajasi, diqqatining barqarorligi, hissiy olamini bilish. Bu – o'rganiladigan asarni to'g'ri tanlash va dars metodlarini o'quvchilarning imkoniyatlariga moslashtirishga yordam beradi.

2. She'riy asar bilan ishlashning metodik mexanizmlari:

She'riy asarni o'rganish jarayonini quyidagi bosqichlarga ajratish maqsadga muvofiq:

I bosqich: Tayyorgarlik va motivatsiya

Bu bosqichning asosiy maqsadi – o'quvchilarda she'rni idrok etishga bo'lgan qiziqishni uyg'otish va hissiy zamin yaratishdir.

- Kirish suhbat: She'r mavzusiga oid qisqa savol-javob, topishmoq, maqol yoki muammoli vaziyat yaratish. Masalan, Vatan haqidagi she'rni o'rganishdan oldin "Vatan nima?" degan savol atrofida kichik suhbat uyushtirish.

- Ko'rgazmalilik: Mavzuga oid rang-barang suratlar, slyaydlar, qisqa videoroliklar namoyish etish orqali o'quvchilarda she'rning obrazlarini tasavvur qilishga yordam berish.

- Lug'at ishi: She'riy matnda uchraydigan notanish so'zlarning ma'nosini rasmlar, kontekst yoki oddiy izohlar yordamida tushuntirish. Bu ishni she'rni o'qishdan oldin o'tkazish, tushunish jarayonini osonlashtiradi.

II bosqich: Birlamchi idrok va tahlil

Bu bosqich she'rni his qilish va uning g'oyaviy-badiiy xususiyatlarini anglashga qaratiladi.

- O'qituvchining ifodali o'qishi: O'qituvchi she'rni yoddan, ohang, ritm va hissiyot bilan, lirik qahramonning kechinmalarini ifodalab o'qib berishi shart. Bu o'quvchilarda she'r haqida birinchi yorqin va to'g'ri taassurot qoldiradi.

- Birlamchi idrokni tekshirish: "She'r sizda qanday taassurot qoldirdi?", "Qanday kayfiyat baxsh etdi?", "Nimalarni ko'z oldingizga keltirdingiz?" kabi savollar orqali o'quvchilarning ilk hissiy reaksiyasini aniqlash.

- Matn tahlili: Bu jarayon savol-javob, suhbat va amaliy topshiriqlar orqali amalga oshiriladi:

- Mazmunni o'zlashtirish: "She'rda nima haqida gap boradi?", "Shoir nima demoqchi?"

- Obrazlar ustida ishlash: "She'rda qanday obrazlar (tabiat, inson, jonivorlar) tasvirlangan?", "Shoir bulutni nimaga, shamolni kimga o'xshatmoqda?"

- Badiiy vositalarni topish: O'quvchilar bilan birgalikda matndan o'xshatish, jonlantirish, sifatlash kabi oddiy badiiy san'atlarni topish va ularning ma'no va go'zallik yaratishdagi rolini tushuntirish.

III bosqich: Takroriy idrok va ijodiy faoliyat

Bu bosqichda olingan bilim va taassurotlar mustahkamlanadi va o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlari rivojlantiriladi.

• Ifodali o'qish mashqlari: O'quvchilarning o'zlari she'rni ifodali o'qishga o'rgatiladi. Bunda "zanjir" usulida, juftlikda, kichik guruhlarda o'qish kabi interfaol usullardan foydalanish mumkin.

• "So'z bilan rasm chizish": O'quvchilarga she'rning biror bandini o'qib, undagi manzarani so'zlar bilan tasvirlab berish yoki daftarlariga rasm chizishni taklif qilish.

• Ijodiy topshiriqlar: She'r asosida kichik hikoya tuzish, she'rga sarlavha topish, she'rning asosiy fikrini bir jumla bilan ifodalash.

• Sahnalashtirish: Syujetli she'rlarni rollarga bo'lib sahna ko'rinishi sifatida namoyish etish.

Muhokama: Taklif etilayotgan ushbu metodik mexanizmlar an'anaviy ta'limdan farqli o'laroq, o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirishga qaratilgan. Bu yondashuv quyidagi afzalliklarga ega:

• O'quvchiga yo'naltirilganlik: Har bir bosqich o'quvchining yoshi, qiziqishi va imkoniyatlarini hisobga oladi.

• Hissiy intellektning rivojlanishi: She'riyatdagi lirik kechinmalarni tahlil qilish o'quvchida empatiya (hamdardlik) va hissiy idrokni kuchaytiradi.

• Tanqidiy va ijodiy fikrlash: Tahlil jarayoni va ijodiy topshiriqlar o'quvchini mustaqil fikrlashga, matnning yashirin ma'nolarini izlashga undaydi.

• Anglangan o'zlashtirish: She'rni mexanik yodlash o'rniga, uni tahlil qilish, his qilish va anglash orqali o'rganish bilimlarning mustahkam bo'lishini ta'minlaydi.

Bo'lg'usi o'qituvchilarni ushbu metodlar bilan qurollantirish oliy ta'lim muassasalarining pedagogika va filologiya yo'nalishlaridagi o'quv dasturlarini amaliyotga maksimal darajada yaqinlashtirishni taqozo etadi. Seminar-treninglar, mahorat darslari va pedagogik amaliyot davomida talabalar aynan mana shunday interfaol darslarni modellashtirish va o'tkazish ko'nikmalarini egallashlari lozim.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilarini she'riy asarlar bilan ishlashga o'rgatish shunchaki metodikani o'rgatish emas, balki ularning o'zida so'z san'atiga mehr uyg'otish, ijodkorlik va yuksak pedagogik mahoratni shakllantirishdan iborat bo'lgan murakkab jarayondir.

Ushbu sohadagi ishlarni takomillashtirish yuzasidan quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. O'quv dasturlarini modernizatsiya qilish: Oliy pedagogik ta'limda "Boshlang'ich ta'limda adabiyot o'qitish metodikasi" fani doirasida she'riy asarlarni o'qitishga bag'ishlangan soatlarni ko'paytirish va amaliy mashg'ulotlarga urg'u berish.

2. Metodik bank yaratish: Eng yaxshi dars ishlanmalari, interfaol o'yinlar, ko'rgazmali materiallar va video darslardan iborat yagona elektron platforma (metodik bank) yaratish va uni bo'lajak o'qituvchilar uchun ochiq qilish.

3. "Ustoz-shogird" tizimini kuchaytirish: Tajribali va ijodkor o'qituvchilarning mahorat maktablarini tashkil etish, talabalarning darslarini kuzatish va tahlil qilish amaliyotini keng joriy etish.

4. Ijodiy muhitni rag'batlantirish: Talabalar o'rtasida ifodali o'qish tanlovlari, she'riyat kechalari, yosh shoirlar to'garaklarini muntazam o'tkazib borish.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi nafaqat bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshiradi, balki pirovardida maktablarda she'riyatning yosh avlod ma'naviy tarbiyasidagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ahmedov, A., & Shodiyev, Q. (2018). *Adabiyot o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
2. Matchonov, S., va boshqalar. (2021). *Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
3. Husanboyeva, K. (2019). *Adabiy ta'limda interfaol metodlar*. Toshkent: Fan.
4. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (2020-yil 23-sentyabr).
5. *Boshlang'ich ta'limning Davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi*.
6. G'afforova, T. (2009). *Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish*. Toshkent.
7. Yo'ldoshev, Q., & Yo'ldosheva, M. (2014). *Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari*. Toshkent: Fan.
8. Ziyonet ta'lim portali. (n.d.). Retrieved from <http://www.ziyonet.uz>